

Sygn. akt I C 1633/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lutego 2015 r.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSO Aneta Fiałkowska – Sobczyk

Protokolant: Aneta Łokaj

po rozpoznaniu w dniu 10 lutego 2015 r. we Wrocławiu

sprawy z powództwa R. M.

przeciwko M. P.

o zapłatę

I. umarza postępowanie ponad kwotę 110 759 zł;

II. zasądza od pozwanej M. P. na rzecz powódki R. M. kwotę 110 750 zł (sto dziesięć tysięcy siedemset pięćdziesiąt zł) z ustawowymi odsetkami od dnia 24 lutego 2015 r. do dnia zapłaty;

III. w pozostałej części powództwo oddala;

IV. nie obciąża pozwanej kosztami procesu za I instancję;

V. przyznaje ze Skarbu Państwa na rzecz adwokata A. K. kwotę 3 600 zł powiększoną o należny podatek VAT w wysokości 828 zł (łącznie 4 428 zł) tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu.

Na oryginale właściwy podpis.

Sygn. akt I C 1633/13

UZASADNIENIE

Powódka R. M. w pozwie dnia 28.10.2013 r. wniosła o zasądzenie od pozwanej M. P. kwoty 178 567 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu pozwu powódka podała, że spadkodawczyni G. W.– matka stron - zmarła w dniu (...) r. Spadkobiercami ustawowymi po zmarłej są córki: pozwana M. P. i powódka R. M., które na podstawie ustawy nabyły spadek po 1/2 części każda.

Spadkodawczyni, umową darowizny zawartą w dniu 15.12.2008 r. przekazała pozwanej M. P. nieruchomości położoną przy ul. (...) w Ż. (działka gruntu o powierzchni 1,1610 ha zabudowana domem mieszkalnym), która zdaniem powódki, warta jest nie mniej niż 714 268 zł.

Wyżej opisana nieruchomość wyczerpuje cały spadek, bowiem spadkodawczyni w dacie zgonu nie posiadała żadnego majątku.

W związku z powyższym powódce, która odziedziczyła by nieruchomość położoną w Ż. w udziale 1/2, gdyby nie dokonana darowizna, przysługuje, na podstawie art. 991 k.c. w zw. z art. 1000 k.c., roszczenie o zachówek w wysokości 178 268 zł (1/4 wartości nieruchomości)

Powódka podejmowała próby ugodowego rozstrzygnięcia sporu ale pozwana nie wyraziła zgody na jakąkolwiek spłatę należnego pozwanej zachowku.

W odpowiedzi na pozew pozwana M. P. wniosła o oddalenie powództwa w całości.

W uzasadnieniu swojego stanowiska pozwana przyznała, że powódka jest spadkobierczynią ustawową po zmarłej G. W., a udziały stron w spadku są równe i wynoszą po 1/2. Pozwana przyznała również, że wymieniona w pozwie nieruchomość, która została darowana pozwanej w dniu 15.12.2008 r., wyczerpuje cały spadek.

Niemniej jednak pozwana zakwestionowała prawo powódki do żądania zachowku, bowiem wobec braku spadkobierców testamentowych nie są spełnione przesłanki uprawniające do otrzymania zachowku, powódce jako spadkobierczyni ustawowej nie przysługuje prawo do zachowku.

Jednocześnie z ostrożności procesowej pozwana wskazała, że wartość nieruchomości w dacie darowizny nie przekraczała kwoty 500 000 zł, a w sprawie nieruchomości zamieszkuje konkubent spadkodawczyni.

Nadto żądanie powódki jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.). Powódka od 1975 r. nie utrzymywała kontaktów z matką, nie interesowała się jej losem i nie pomagała w ciężkich chwilach. Darowizna na rzecz pozwanej została dokonana aby wykluczyć powódkę od udziału w podziale masy spadkowej, bowiem wolą spadkodawczyni – matki stron – było aby nieruchomość w Ż. przypadła bez żadnych obciążeń pozwanej.

Przy czym pozwana jest zarejestrowana w Urzędzie Pracy we W. jako bezrobotna, bez prawa do zasiłku i pozostaje na utrzymaniu swojego konkubenta. Nie posiada żadnego majątku z którego mogłaby zaspokoić powódkę.

Z uwagi na powyższe pozwana wnosi o rozłożenie ewentualnie zasądzonej kwoty na 10 rocznych rat, płatnych do 31 grudnia każdego roku kalendarzowego.

Na rozprawie w dniu 10 lutego 2015 r. pełnomocnik powódki cofnął żądanie ponad kwotę 110 750 zł, na co pełnomocnik pozwanej wyraził zgodę.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Spadkodawczyni G. W. zmarła w dniu (...) r., a spadek po niej nabyły z ustawy córki: R. M. i M. P., w 1/2 części każda z nich.

(dowód: postanowienie Sądu Rejonowego w Oławie dnia 15.04.2011 r. k. 4);

G. W. była właścicielką nieruchomości położonej w Ż. przy ul. (...) stanowiącą działkę gruntu o powierzchni 0,1610 ha zabudowaną poniemieckim domem mieszkalnym.

W dniu 15.12.2008 r. spadkodawczyni darowała powyższą nieruchomość swojej córce M. P..

Nieruchomość ta wyczerpuje cały spadek.

(dowód: odpis księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Oławie kw nr (...) k. 9-15, notarialna umowa darowizny z dnia 15.12.2008 r. k. 16,17, wyjaśnienia powódki k. 57, wyjaśnienia pozwanej k. 58);

Wartość powyższej nieruchomości według stanu na grudzień 2008 r. oraz aktualnych cen wynosi 443 000 zł.

(dowód: opinia biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości k. 75-99);

Powódka R. M. w 1981 r. wyjechała na stałe do Grecji. Wróciła do W. w 2011 r. Obecnie jest bezrobotna, bez prawa do zasiłku i mieszka w lokalu należącym do Gminy W., którego jest najemczynią. W utrzymaniu pozwanej pomaga jej syn, bo pozwana jest z mężem w separacji.

R. M., od czasu swojego wyjazdu do Grecji, przyjeżdżając do Polski odwiedzała mamę – G. W., było to raz, dwa razy w roku. Miała też z mamą kontakt korespondencyjny, aż do 2007 r., kiedy to spadkodawczyni zaczęła mieć poważne problemy ze zdrowiem.

(dowód: zeznania świadka C. P. k. 57, zeznania świadka M. F. k. 57, wyjaśnienia powódki k. 57, wyjaśnienia pozwanej k. 58);

Spadkodawczyni G. W. od 1985 r. pozostawała w nieformalnym związku z C. P., z którym wspólnie mieszkali w nieruchomości przy ul. (...) w Ż. i wspólnie inwestowali w ponemiecki dom, który nie miał na początku nawet łazienek.

Obecnie w tym domu o łącznej powierzchni użytkowej 82,60 m², zamieszkuje C. P..

(dowód: zeznania świadka C. P. k. 57, zeznania świadka M. F. k. 57, wyjaśnienia pozwanej k. 58);

Pozwana M. P. mieszkając we W. utrzymywała stały kontakt z mamą G. W.. Odwiedzała ją, razem ze swoją rodziną, bardzo często, spędzając w Ż. prawie każdy wolny dzień, pomagając w remontach, w budowie garażu. Kiedy spadkodawczyni się rozchorowała M. P. pomagała w opiece nad nią bywając u mamy nawet co drugi dzień, bo pod koniec życia spadkodawczyni trzeba ją było myć, ubierać, przygotowywać jej posiłki.

W 2010 r. M. P. podjęła decyzję o budowie domu na wcześniej darowanej jej działce przy ul. (...) w Ż.. W tym celu sprzedała swoje mieszkanie położone we W. oraz zaciągnęła, razem ze swoim konkubentem H. S., kredyt hipoteczny w wysokości 420 158,09 zł, który jest zabezpieczony na spornej nieruchomości.

Obecnie M. P. wraz ze swoim konkubentem i córką mieszka w tym nowym domu, wybudowanym w 2011 r., który usytuowany jest w głębi działki przy ul. (...) w Ż., za starym budynkiem mieszkalnym i garażem.

M. P. nie pracuje, jest zarejestrowana od dnia 02.09.2009 r. jako bezrobotna i od dnia 10.09.2009 r. nie posiada prawa do zasiłku. Pozostaje na utrzymaniu swojego konkubenta, który również spłaca kredyt zaciągnięty na budowę domu. Rata kredytu wynosi 2 000 zł.

(dowód: zaświadczenie z PUP z dnia 17.12.2013 r. k. 25, umowa kredytu hipotecznego k. 62-66, odpis księgi wieczystej prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Oławie kw nr (...) k. 9-15, zeznania świadka C. P. k. 57, zeznania świadka M. F. k. 57, wyjaśnienia pozwanej k. 58);

W dniu 17.02.2012 r. R. M. złożyła do Sądu Rejonowego dla Wrocławia – Fabrycznej we Wrocławiu wniosek o zawiązanie M. P. do próby ugodowej domagając się z tytułu zachowku kwoty 250 000 zł.

Jednak do ugody pomiędzy stronami nie doszło.

(dowód: wniosek o zawiązanie do próby ugodowej k. 6, zawiadomienie o posiedzeniu k. 5).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

Przy czym na wstępie rozważań przypomnieć należy, że powódka, za zgodą pozwanej, cofnęła powództwo ponad kwotę 110 750 zł.

Dlatego też, w tym zakresie, na podstawie art. 355§ 1 k.p.c. umorzono postępowanie w sprawie w punkcie I sentencji wyroku.

Powódka i pozwana są spadkobierczyniami ustawowymi po zmarłej G. W. w udziałach po 1/2 części. Przy czym w sprawie w zasadzie było bezsporne, że na moment otwarcia spadku nie było jakichkolwiek aktywów. Spadkodawczyni nie pozostawiła po sobie żadnego majątku.

Bezsporne było jednak również, że spadkobierczyni przed swoją śmiercią darowała pozwanej nieruchomości, która wyczerpuje spadek.

Pozwana w odpowiedzi na pozew, wnosząc o oddalenie powództwa, w pierwszej kolejności zarzuciła, że wobec braku spadkobierców testamentowych nie są spełnione przesłanki uprawniające powódkę do otrzymania zachowku.

Niemniej jednak, powyższy zarzut z oczywistych powodów nie zasługiwał na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 991 §1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachówek).

Natomiast, jak stanowi przepis art. 991§2 k.c., jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Ze wskazanego art. 991 § 2 k.c. wynika zatem, że zobowiązanym z tytułu zachowku w pierwszej kolejności jest spadkobierca ale uzupełnieniem tego przepisu jest art. 1000 k.c., który stanowi, iż w sytuacji gdy uprawniony do zachowku nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może żądać, niejako subsydiarnie, od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku (art. 1000 § 1 k.c.). Takie samo roszczenie przysługuje uprawnionemu w sytuacji gdy w ogóle nie istnieje spadkobierca, w stosunku do którego można by skierować swoje roszczenie na podstawie art. 991 § 2 k.c. Wprawdzie przepis stanowi o sumie pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku, nie powinno jednak budzić wątpliwości, że uprawniony do zachowku może kierować swoje roszczenia przeciwko obdarowanym także w sytuacji, gdy nie otrzymał żadnej korzyści ze spadku, jak też od zobowiązanych spadkobierców tytułem wypłaty części zachowku (M. Pazdan (w:) K. Pietrzykowski, Komentarz, t. II, s. 1182; J. Kremis, B. Burian (w:) E. Gniewek, Komentarz, s. 1623).

Zatem w sytuacji, z którą mamy do czynienia w niniejszej sprawie, gdy spadkodawczyni dokonała na rzecz pozwanej darowizny, której przedmiot obejmuje cały spadek, to w grę wchodzi roszczenie uprawnionego o zachówek w stosunku do pozwanej jako obdarowanej na podstawie art. 1000 k.c. Przepis ten pozostaje w związku z art. 993 k.c., który stanowi, że do wartości czystego spadku, który w niniejszej sprawie jest równy zeru, dolicza się wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę zarówno na rzecz spadkobierców powołanych czy osób uprawnionych do zachowku, jak i na rzecz osób obcych, i to niezależnie od tego czyj zachówek się oblicza." (vide: E. Gniewek, op. cit. s. 1510).

Mając zatem na uwadze treść wyżej cytowanych przepisów prawa, nie ma żadnych wątpliwości, że powódce, jako córce należy się zachówek w wysokości połowy udziału spadkowego, który by na nią przypadł, po zmarłej mamie, a biernie legitymowana w niniejszej sprawie jest pozwana, jako osoba obdarowana przez spadkodawczynię.

Dalej należy wskazać, że punktem wyjścia do obliczenia substratu zachowku jest czysta wartość spadku, czyli wartość aktywów wchodzących w skład spadku pomniejszona o wartość długów spadkowych, z modyfikacjami wynikającymi z art. 993-995 k.c. Przepis art. 993 k.c. stanowi, że przy obliczaniu zachowku nie uwzględnia się zapisów i poleceń (mimo że stanowią one długi spadkowe, które w pozostałym zakresie podlegają odliczeniu od wartości aktywów spadkowych), natomiast dolicza się do spadku, stosownie do przepisów kolejnych, darowizny uczynione przez spadkodawcę.

Przyjęto zasadę, wedle której uprawnionemu zalicza się na należny mu zachówek wszelkie darowizny, niezależnie od czasu ich uczynienia, z wyjątkiem drobnych darowizn, które nie są uwzględniane przy ustalaniu substratu zachowku (art. 996 k.c.).

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 993 k.c., przy obliczaniu zachowku należnego powódce, należało uwzględnić darowiznę dokonaną przez spadkodawczynię na rzecz pozwanej

Obliczenie zachowku nastąpiło na podstawie wartości tejże darowizny według cen z daty orzekania o niniejszym roszczeniu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 04 lipca 2012 r., I CSK 599/11).

Przedmiotem omawianej darowizny uczynionej przez spadkodawczynię na rzecz pozwanej była nieruchomość położona w Ż. przy ul. (...), której wartość, została wyceniona przez biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości na kwotę 443 000 zł. Powyższa opinia nie była kwestionowana przez żadną ze stron.

W tych okolicznościach powódce tytułem zachowku należy się od pozwanej kwota 110 750 zł, którą to kwotę Sąd zasądził w punkcie II sentencji wyroku.

Pozwana wnosząc o oddalenie powództwa powoływała się również na zarzut sprzeczności żądania pozwanej z zasadami współżycia społecznego wskazując, że powódka od 1975 r. nie utrzymywała kontaktów z matką, nie interesowała się jej losem i nie pomagała w ciężkich chwilach. Darowizna na rzecz pozwanej została dokonana aby wykluczyć powódkę od udziału w podziale masy spadkowej, bowiem wolą spadkodawczyni – matki stron – było aby nieruchomość w Ż. przypadła bez żadnych obciążeń pozwanej.

Powyższy zarzut również nie mógł być uwzględniony.

Sąd rozpoznający niniejszą sprawę podziela poglądy o możliwości obniżenia, a nawet oddalenia roszczenia o zachówek na podstawie art. 5 k.c., jednak w okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie znalazł podstaw do uznania, że działania powódki czyniącej użytek z przysługującego jej prawa było sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i z tej przyczyny nie zasługiwało na ochronę w pełnym zakresie. Wskazana sprzeczność z zasadami współżycia społecznego zachodziłaby wówczas, gdyby w świetle reguł lub wartość moralnych powszechnie akceptowanych żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku musiało być ocenione negatywnie. Dokonując osądu roszczenia o zachówek w tym aspekcie, trzeba przy tym mieć na uwadze, że prawa uprawnionego do zachowku przysługujące mu ze względu na szczególnie, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim i spadkodawcą, służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, jakkolwiek można się z nią nie zgadzać, że nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych. Względy te nakazują szczególną ostrożność przy podejmowaniu oceny o nadużycia prawa żądania zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości zachowku, która nie może opierać się jedynie na ogólnym odwołaniu do klauzuli generalnej zasad współżycia. Pozwana, która uzyskała w drodze darowizny, kosztem powódki, poważną korzyść majątkową w postaci nieruchomości, znacznie przekraczającej przeciętną miarę potrzeb mieszkaniowych, nie może skutecznie podważać jej prawa z odwołaniem się do zasad współżycia społecznego.

Przy czym o wystąpieniu nadużycia prawa nie decydują okoliczności na płaszczyźnie uprawniony do zachowku – spadkodawca przede wszystkim dlatego, że okoliczności te uwzględnił już ustawodawca w przepisach dotyczących niegodności i wydziedziczenia.

Dlatego też fakt, iż to pozwana, a nie powódka opiekowała się mamą w chorobie oraz fakt, że pozwana w zasadzie od kiedy wyprowadziła się do Grecji utrzymywała z mamą jedynie kontakt okazjonalny, nie mogą być podstawą do przyjęcia, że żądanie powódki jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Trudno nie dostrzec natomiast trudnej sytuacji w jakiej znalazła się obecnie pozwana, która nie ma stałego zatrudnienia, jest na utrzymaniu swojego konkubenta, w poniemieckim domu będącym przedmiotem darowizny zamieszkuje wieloletni partner życiowy spadkodawczyni, a pozwana sprzedała swoje mieszkanie we W. i zaciągnęła kredyt aby wybudować dom na działce przy ul. (...) w Ż., w którym obecnie zamieszkuje ze swoją rodziną. Niemniej jednak również te okoliczności nie mogą posłużyć do oceny żądania powódki jako sprzecznego z zasadami współżycia społecznego, jeśli z kolei weźmie się pod uwagę sytuację powódki, która po powrocie z wieloletniej emigracji, nie ma żadnego majątku, mieszka w mieszkaniu komunalnym i pozostaje na utrzymaniu swojego pełnoletniego syna, bo z mężem się rozstała.

Z powyższych przyczyn Sąd nie znalazł również podstaw do rozłożenia zasądzonego świadczenia, zgodnie z art. 320 k.p.c., na 10 rocznych rat, płatnych do 31 grudnia każdego roku kalendarzowego.

Jednocześnie Sąd zasądził na rzecz powódki odsetki od dnia 24 lutego 2015 r., to jest od dnia wydania wyroku. Brak jest jednolitego stanowiska co do ustalania wymagalności roszczenia o zachówek, a w konsekwencji daty, od której należą się odsetki. Sąd podziela jednak pogląd, szczególnie zasadny w niniejszej sprawie, zgodnie z którym rozstrzygając o wymagalności tego świadczenia należy wziąć pod uwagę zasadę aktualnej wartości majątku spadkowego. Skoro składniki majątku i w konsekwencji zachówek wycenia się według cen aktualnych na datę orzekania, to zasadnym jest liczenie odsetek dopiero od tej daty (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 maja 2014 r., I ACa 1397/13). Dlatego też w oparciu o art. 481 § 1 k.c. Sąd zasądził odsetki od 24 lutego 2015 r. do dnia zapłaty.

Orzeczenie o kosztach procesu w punkcie IV sentencji wyroku Sąd wydał na podstawie art. 102 k.p.c., który stanowi, że w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

Pozwana przegrała niniejszą sprawę w 62% i powinna zwrócić część poniesionych przez powódkę kosztów procesu.

Mając jednak na uwadze sytuację materialną pozwanej i jej obowiązki wynikające z wydanego w sprawie wyroku oraz okoliczność, że powódka formalnie nie uiściła kosztów zastępstwa procesowego pomocnikowi ustanowionemu dla niej z urzędu, Sąd uznał, że zachodzą szczególne okoliczności aby zastosować wobec pozwanej cytowany wyżej przepis art. 102 k.p.c.

Orzeczenie w punkcie V sentencji wyroku wydano na podstawie §19 w zw. z §6 pkt. 6 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.